

Савчук Б., Шевчук Х. Поняття «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна» крізь призму пострадянського термінологічного дискурсу. *Інноватика у вихованні*. 2021. Вип. 13. Том 1. С. 50-61: DOI: DOI: 10.35619/iiv.v1i13.340

УДК 338.48:378

Савчук Борис

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-2256-0845

boris_savchuk@ukr.net

Шевчук Христина

студентка другого (магістерського) рівня освіти
кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID : 0000-0002-0034 5143
roshniv.ch@gmail.com

**ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЧНА КУЛЬТУРА», «ЕКОЛОГІЯ КУЛЬТУРИ»,
«ЕКОЛОГІЯ КУЛЬТУРНА» КРІЗЬ ПРИЗМУ ПОСТРАДЯНСЬКОГО
ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ**

Анотація. У статті представлено результати синтезованого аналізу генези та сутності понять «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна». Крізь призму пострадянського наукового дискурсу розглядаються визначення їхніх дефінітивних контурів і сутнісно-змістового наповнення. Пропонуються підходи до інтерпретації цих термінів та їхнього використання в наукових дослідженнях.

Показано, що в радянській та сучасній російській науці утвердилася позиція, згідно з якою запровадження в науковий обіг понять «екологічна

культура», «екологія культури» пов'язується з іменем відомого філолога і культуролога Д. Ліхачова. Представлена позиція сучасних українських науковців, згідно з якою походження терміна «екологічна культура» пов'язується з працями представників американської школи культурної екології, що існувала у 20-ті рр. ХХ ст. Доводиться авторська позиція, відповідно до якої термін «культурна екологія» («cultural ecology») увів до наукового обігу 1955 р. американський антрополог Дж. Стюард. Здійснено порівняння поглядів і тлумачень цих понять у працях Д. Лахачова і Дж. Стюарда.

На основі аналізу масиву тематичних репрезентативних студій визначено спільні та відмінні підходи до використання і трактування термінів «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна» у різних галузях знань, в предметно-тематичних науково-педагогічних дослідженнях, в сучасній українській і російській науці та англomовному науковому просторі.

Показано, що пріоритетний освітній вектор зумовив найбільш предметне вивчення феномену екологічної культури в царині педагогіки, реконструйовано архітекtonіку його рецепції в педагогічній науці України.

Ключові слова: методологія педагогічної науки, науково-педагогічний дискурс, поняттєво-категорійний апарат, екологічна культура, екологія культури, екологія культурна.

Постановка проблеми. Поняттєво-категорійний апарат, як важливий компонент методології кожної галузі знань, становить «альфу і омегу» проведення фундаментальних та прикладних досліджень. Від правильного вибору і розуміння понять, термінів, категорій, яким оперує автор, залежить загальний науково-теоретичний рівень його дослідження та об'єктивність, обґрунтованість запропонованих положень, висновків та експериментальних результатів. Для української педагогічної науки ця проблема набуває особливої гостроти й актуальності, адже її терміносистема перебуває у стадії становлення. Вона має міждисциплінарний характер, розвивається під

впливом запозичень з євроатлантичного і пострадянського освітньо-наукового простору та національного наукового дискурсу. Дається взнаки «термінологічна спадщина» радянського періоду, окремі компоненти якої не втратили своєї наукової вартості, тож творчо адаптуються до нових реалій.

Означені й інші чинники зумовлюють актуальність і практичну означеної в назві статті проблеми. Загострення екологічної кризи на глобальному рівні і природоохоронної ситуації в Україні та складні суперечливі трансформації сучасного культурного життя суспільства і внутрішнього духовного світу кожної людини активізують увагу представників різних галузей знань до осмислення широкого кола проблем екології та культури. Це зумовило активне оперування поняттями «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна» та ін., пов'язаними з ними термінами. Як наслідок, через свою сутнісно-змістову «поліфонію», наукові традиції, недостатній рівень методологічної культури в наукових студіях вони часто вживаються довільно, як синонімічні (взаємозамінні) або ж у значеннях, які не відповідають дійсному змісту. Це викликало потребу їхнього предметного дефінітивного аналізу крізь призму пострадянського міждисциплінарного наукового дискурсу.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Порушена проблема знайшла предметне відображення в дослідженнях з теорії і практики розвитку екологічної культури (Г. Васюкова, О. Грошева, С. Дерябо, А. Захлебний, О. Пруцакова, Г. Пустовіт, С. Совгіра, М. Шаповал, Н. Ясінська та ін.) та екології культури (Дж. Голден, І. Лисаковський, Д. Лихачов, Дж. Стюард, О. Устюгова та ін.). Дотично вона розглядається в студіях про розвиток екологічної освіти і екологічного виховання особистості (Н. Авраменко, П. Бачинський, І. Зверев, В. Крисаченко, О. Мітрясова, Н. Пустовіт, В. Танська та ін.). Предметом критичного аналізу стали дослідження, що стосуються формування терміносистеми екологічної культури (О. Дорошко, Л. Курняк, В. Лещинська, А. Львовичкіна, Л. Мухаменшина, С. Совгіра, О. Устюгова та ін.). Отож нагромадження значного масиву різнопрофільної літератури, у

якій автори оперують означеними поняттями, та розмаїття, суперечливість їхніх трактувань і контекстних інтерпретацій зумовили потребу предметного аналізу означених дефініцій у контексті сучасного наукового дискурсу.

Мета дослідження – синтезований аналіз генези та сутності понять «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна» задля визначення їхніх дефінітивних контурів і сутнісно-змістового наповнення та адекватної інтерпретації й використання в наукових дослідженнях.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на багатогранність і поліструктурованість категорій «екологічна культура», «екологія культури», «екологія культурна», з одного боку, та їхній сутнісно-змістовий «дуалізм», розмитість і невизначеність, з іншого, вони потребують синтезованого осмислення в проєкціях міждисциплінарності, ретроспективи та в інших проблемних і змістових ракурсах. Для цього варто передусім з'ясувати їхнє походження та детермінанти подальших трансформацій.

У радянській та сучасній російській науці утвердилася позиція (див.: Дорошко, 2012; Лихачёв, 2017; Мухамедишина, 2012 та ін.), що також має місце і в українському гуманітарному дискурсі, згідно з якою запровадження в науковий обіг понять «екологічна культура», «екологія культури» пов'язується з іменем знаного вченого, філолога і культуролога Д. Ліхачова. У своїй однойменній праці він представив доволі інноваційну для радянської науки рецепцію екології культури та порушив питання про нагромадження не лише краєзнавчих, а й ґрунтовних науково-теоретичних знань для її перетворення в окрему дисципліну (Лихачёв, 1984).

При цьому, що принципово важливо для нашого дослідження, науковці абстрагуються від того факту, Д. Ліхачов уживав словосполучення «*екологія культури*». Унаслідок словотвору воно трансформувалося в поняття «*екологічна культура*». У науковому вжитку ці два феномени стали синонімізуватися (ототожнюватися), хоча насправді відображають різні науково-дисциплінарні напрями.

Про означену ситуацію свідчать репрезентативні російські академічні видання та наукові студії. Етимологія поняття «*екологія культури*» у них виводиться з давньогрецького «Oikos» («будинок», «житло», «місцеперебування»). У міждисциплінарному плані воно пов'язується із соціальною екологією, яка на перетині природничих, суспільних, технічних наук фокусує на розв'язанні проблем у системі «суспільство-природа». Домінуюча рецепція розгляду цієї дефініції в ракурсі екології людини і культурології акцентує на трьох основних аспектах її розуміннях. Перший стосується ідеї рівноважного зв'язку людини та природи в їхньому естетичному й художньо-практичному переломленні. Другий аспект відповідає концепту Д. Лихачова, зокрема, стосується збереження історичної, духовної, матеріально-художньої спадщини культурного середовища, що природно необхідне людині для її соціальної і моральної життєдіяльності. Третій аспект визначає загальний підхід розвитку сучасного мистецтва, що спирається на ідеї єдності та гармонії людини, природи, культури. Він акцентує на ідеї «олюднення» природи завдяки наближенню, поверненню до неї людини (Лисаковский, 2002, с. 206).

В українському міждисциплінарному науковому полі поширена позиція, згідно з якою походження терміна «*екологічна культура*» пов'язується з працями представників *американської школи культурної екології*, яка існувала у 20-ті рр. ХХ ст. Щоправда, автори навіть у спеціальних науково-теоретичних працях з цієї проблеми (Курняк, 2015; Львовчикіна, 2013 та ін.), ретранслюючи це твердження, не вказують конкретних джерел, а також прізвищ і праць науковців.

Для прояснення ситуації, що склалася в пострадянській українській та російській науці, апелюємо до англомовного наукового простору. Перекладна лінгвістика свідчить, що кожне з досліджуваних понять має такі англо-, україно- і російськомовні відповідники: «ecological culture» - «екологічна культура» - «экологическая культура»; «cultural ecology» і «ecology of culture» - «екологія культури» - «экология культуры».

Означені терміни мають різне сутнісно-змістове наповнення. Перш ніж перейти до предметного дефінітивного аналізу, прояснимо ситуацію щодо їхнього походження. Важливий ключ для цього дає, на жаль, недостатньо представлений в українській гуманітаристиці, зокрема, педагогічному дискурсі, наратив західної науки, згідно з яким термін «cultural ecology» («екологія культури») увів відомий американський антрополог Дж. Стюард (Julian Steward) у праці «Теорія культурних змін: методологія полілінійної еволюції» (Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution, 1955). Культурна екологія в ній визначається як методологія вивчення проблеми адаптації людини до розмаїття довкілля. За думкою вченого, культурна екологія має вивчати зміни, що відбуваються в оточуючому середовищі під впливом адаптації людини до його умов. Сутність теорії полягає в тому, що будь-яка конкретна людська адаптація була «історично зумовлена», тож вона несла знання, технології, практику, які давали змогу людині жити у своєму середовищі й адаптувати («окультурювати») його до своїх потреб (Steward, 1955).

Аналіз репрезентативних студій (Holden, 2015) виявив, що в англomовному (американському) науковому полі переважно фігурує термін «cultural ecology» у його стюардському розумінні. Фактично як синонімічне йому (але зрідка, переважно при обстеженні залишків старовини) використовується поняття «ecology of culture».

Попри сумнозвісну «залізну завісу», якою тоталітарний режим СРСР відгородив радянську науку від «згубного впливу Заходу», зі всього видно, що Д. Ліхачов був докладно ознайомлений з ідеями Дж. Стюарда. Треба віддати належне вченому, який спромігся адаптувати стюардські постулати в радянський науковий простір, надавши їм відповідного, подекуди пафосного, патріотичного і мораль-етичного забарвлення. Рецепції цих двох учених мають спільний стрижень – середовищний підхід до проблем культури та екології. В інтерпретації Д. Ліхачова він виглядає так: екологію не можна обмежувати тільки завданнями збереження природного біологічного

середовища, бо для життя людини не менш важливе середовище, створене культурою його предків та її власними зусиллями. Збереження культурного середовища – завдання не менш істотне, аніж збереження довілля. Якщо природа необхідна людині для її біологічного життя, то культурне середовище настільки ж важливе для її духовності, моральної самодисципліни, соціалізації. Тому, поряд із вивченням різних видів культури і залишків культурного минулого та реставрації і збереження пам'яток, варто активно вивчати вплив на людину природного та культурного середовищ у всіх їхніх взаємозв'язках (Лихачов, 1984).

Вивчення масиву репрезентативних студій на предмет використання і трактування трьох досліджуваних термінів виявило доволі складну ситуацію, що нагадує «лабіринт». Орієнтири виходу з нього визначаємо трьома положеннями. Перше: у пострадянській українській та російській гуманітаристиці існує доволі чітке розуміння сутності понять «екологічна культура» та «екологія культури» / «екологія культурна», однак вони повсякчас використовуються як синонімічні, що позначається на якості наукових наративів. Друге: в українському науковому просторі поняття «екологія культурна» вживається переважно у словниковій літературі (Енциклопедія Сучасної України, 2009 та ін.), за своїм змістом воно фактично відповідає поняттю «екологія культури» та його англomовному відповіднику «cultural ecology». Третє: російськомовне поняття «экология культуры» використовується в тому ж значенні (є відповідником) україномовному поняттю «екологія культури» (поняття «екологія культурна» в російськомовному перекладі («экологическая культура») не має змісту).

Як впливає з репрезентативних наукових студій (Генисаретский, 1991; Енциклопедія Сучасної України, 2009; Устюгова, 2013 та ін.), у сучасному українському та російському дискурсі в поняття «екологія культури» («екологія культурна») та «экология культуры» вкладається, якщо не тотожний, то доволі подібний зміст, який дедалі більше віддаляється від «первісного» стюардського трактування. Формально (інституційно) воно

отримало дисциплінарний статус і позначає один із розділів культурології – екологію культури. Завдяки розширенню змістовно-тематичного поля феномен екології культури набув міждисциплінарного характеру, тому найбільш доречним вважаємо галузевий підхід до його розуміння. Його екологічний стрижень фокусує (проекує) на різні сфери культурного буття. Це формалізується і номінується у відповідних галузях суспільних відносин та наукових знань: етноекологія; «екологія історії»; «екологія мови»; «екологічна естетика»; «еко-культура» і т. п. Крізь призму цих наукових напрямів (субдисциплін) розглядається широкий спектр культурологічних проблем, що, приміром, стосуються співвідношення високої та масової культури; окремого культурного «Я» та всього «культурного контенту» і т. ін.

Переходячи до з'ясування ще одного стрижневого для нашого дослідження поняття «*екологічна культура*», передусім з'ясуємо причини того, що в науково-педагогічному дискурсі побутує ситуація, коли як синонімічне («взаємозамінне») йому вживається поняття «екологія культури».

Одну з таких причин убачаємо в подібності фонетики, що накладається на домінуючу тенденцію отримання наукової інформації з мережі Інтернету. Запит у пошуковій системі Google на одне з цих понять дає фактично однакові результати – переважно з'являються інформативні матеріали, пов'язані з екологічною культурою. Побіжне ознайомлення з півсотнею такого штибу документів, що стосуються освіти, навчання і виховання, громадської активності тощо, свідчить, що в інформативно-технологічному просторі домінує поняття «екологічна культура». Поняття «екологія культури» у більшості (чотирьох із п'яти) випадків вживається як його «замінник», а в означеному вище власному сутнісному значенні – в одному з п'яти випадків.

Друга причина полягає в домінуванні «монодисциплінарного» підходу, коли, до прикладу, у процесі вивчення екологічної культури у сфері

педагогіки і освіти дослідники абстрагуються від наукового доробку про цей феномен у філософії, культурології, психології, екології, соціології, педагогіки, інших галузях знань. Їхні концептуальні напрацювання у синтезованій міждисциплінарній проекції дають розуміння екологічної культури як напряму людської діяльності та мислення, від якого залежать природне існування і сталий розвиток сучасної цивілізації та життєдіяльність, за якої досягається взаємна адаптація довкілля та людини. З означених позицій вивчається широке коло питань щодо використання і перетворення природи людиною, наслідків цієї діяльності та взаємовпливів соціального і природного в житті людини тощо.

Пріоритетний освітній вектор зумовив активне вивчення екологічної культури педагогічною наукою. Архітектоніку її рецепції можна представити так. Відправним аспектом її вивчення є ракурс інтеграції України у світовий культурний простір. Він посилювався з кінця ХХ ст. і став базовим у контексті реалізації доктрини сталого розвитку. З таких позицій предметно аналізуються ухвали самітів ООН в Ріо-де-Жанейро «Порядок денний на ХХІ століття» (1992), Йоганнесбурзі (2002), Всесвітньої конференції ЮНЕСКО в Японії та ін. Вони позначають етапи формування концепції сталого розвитку як нової парадигми світового порядку, що акцентує на необхідності постійної взаємодії людини з природним середовищем із урахуванням законів природної регуляції. Згідно з виробленою ними концептуальною стратегією, саме освіта має стати головним механізмом забезпечення сталого розвитку природи і суспільства та виховання екологічно відповідальної особистості, яка усвідомлює цілісність природи та суспільства як фундаментально рівних складників єдиного цілого. Міжнародні акти стали орієнтирами розробки концептуальних засад екологічної освіти України (Концепція, 2002).

Другим усталеним компонентом науково-педагогічної рецепції екологічної культури стало з'ясування її сутності та багатогранності в ретроспективі розвитку суспільної та педагогічної думки. У цьому руслі акцентується на мислителях Античності та західних і вітчизняних

культурологічних концептах кінця XVIII – XIX ст. (А. Дістервег, Я. Коменський, І. Песталоцці, Ж.-Ж. Руссо та ін.) і XX ст. (В. Вернадський, В. Сухомлинський та ін.). З прив'язкою до цих та інших чинників розробляються періодизації розвитку екологічної культури та екологічної освіти і виховання.

Третім найбільш складним і контроверсійним компонентом є розробка науково-теоретичних засад екологічної культури. Це знайшло відображення в різних сутнісно-змістових характеристиках та численних визначеннях класифікаціях, типологіях, моделях, інтерпретаціях основних компонентів і аспектів цього феномену. У такому руслі осмислюється четвертий компонент у вигляді зарубіжного досвіду розвитку екологічної культури, зокрема, у контексті його впровадження в український освітній процес та порівняння (спільне і особливе) з відповідним вітчизняним досвідом. П'ятий базовий компонент становить проблематика з визначення і розробки педагогічних умов та педагогічного супроводу формування екологічної культури (методи, технології, форми, засоби, навчально-методичне забезпечення тощо) у різних типах освітніх закладів.

У такому руслі поряд із екологічною культурою розробляється і тестується широкий перелік взаємопов'язаних, супутніх і супідрядних понять і термінів: «екологічний підхід», «екологічна освіта», «екологічна підготовка [майбутніх фахівців]», «екологічна компетентність», «екологічні знання», «екологічне виховання», «екологічне навчання», «екологічна поведінка», «екологічне проектування», «екологізація виховання / навчання», «екологічна свідомість», «екологічна особистість» та ін. Їхній предметний термінологічний аналіз показав, що, поряд зі спільними, суголосними позиціями, науковці пропонували їхні різні, відмінні інтерпретації, які нерідко суперечать одна одній, дублюють змістову сутність, функціональність, інші характеристики означених термінів.

Аналіз наукових джерел показав, що через інертність мислення і звичку орієнтуватися на запропоновані попередниками теоретичні конструкти в

сучасному науково-педагогічному дискурсі домінує доволі трафаретний інтеграл вивчення екологічної культури. Домінує «однолінійний» підхід, що виявляється у фокусуванні на її одному компоненті – культурі та абстрагуванні від другого компоненту – екології. Це апріорі порушує синкретизм цього двочленного (бінарного) феномену.

Обстоюємо підхід, згідно з яким екологічна культура має дефініціюватися на основі органічного синтезу двох означених компонентів. З-поміж безлічі (близько 500) визначень феномену культури доцільно акцентувати на його первісному сенсі – обробіток, плекання (від лат. *agricultura*), яке давньоримський мислитель Цицерон ще у I ст. до н.е. використав щодо людини в значенні виховання, навчання. У такому контексті треба шукати точки дотику і переплетення з поняттям «екологія», яке 1866 р. увів у науковий обіг німецький вчений Е. Гекель для позначення наукового напрямку з вивчення взаємин рослин і тварин із довколишнім середовищем. У 70 – 80-х рр. XX ст. у зв'язку із посиленням деградації і руйнування середовища життєдіяльності людини зміст поняття «екологія» трансформувався таким чином, що замість різновидів рослинного і тваринного світу поставили людське суспільство. Відтак у сучасній науці стала переважати тенденція, згідно з якою наука екологія має розв'язувати не стільки біологічні, скільки соціальні проблеми. У такому сенсі вона стала позначати спосіб життя і певний зріз світобачення людства (Васюкова, Грошева, 2009).

Спеціальні аналітичні розвідки (Дорошко, 2012; Крисаченко, 1996; Лещинская, 2014; Львовчкіна, 2013; Мухамедишина, 2012 та ін.), згідно з нашим аналізом, артикулюють близько 60 визначень поняття «екологічна культура». Це засвідчує широкий міждисциплінарний інтерес до вивчення цього феномену та активний пошук його сприйнятливих інтерпретацій. Утім, навіть у галузевих ракурсах філософії, психології, культурології, педагогіки та ін. не відстежуємо консенсусних точок дотику, тож цей дискурс протікає безсистемно, хаотично. Як наслідок – розмаїття трактувань і плюралізм

думок, підходів виявляється в еkleктиці рефлексій екологічної культури, що не наближає до її цілісного структурованого осмислення.

Висновки і перспективи подальших розвідок формуємо в одному ключі у таких положеннях:

1. Пострадянська гуманітаристика потребує «корекції» погляду, згідно з яким термін «екологія культури» був запроваджений до наукового обігу Д. Ліхачовим.
2. Є підстави припустити, що термін «екологічна культура» з'явився внаслідок трансформації терміна «екологія культури» («cultural ecology»). Це актуалізує потребу спеціального вивчення цього питання задля з'ясування того, коли, за яких обставин і т. ін. з'явився термін «екологічна культура».
3. У науковому, зокрема педагогічному дискурсі, варто чітко відмежовувати означені поняття як такі, що, попри фонетичну і деяку змістову близькість, все-таки позначають різні суспільні процеси і явища.
4. У процесі всебічного вивчення екологічної культури (її дефініціювання, розробки науково-теоретичних засад, методик формування тощо) доцільно відходити від подекуди домінуючого (часто об'єктивованого, фатального) протиставлення людини і суспільства та природи, а натомість опиратися на постулат їхнього гармонійного співіснування, взаємодії. Попри всю складність і неоднозначність проблеми співвідношення природи та культури, вони мають розглядати в діалектичній єдності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Васюкова, Г., Грошева, О. (2009). Екологія: підручник. Київ: Кондор. 524 с.
- Генисаретский, О. (1991). Экология культуры. Теоретические и проектные проблемы. Москва. 153 с.
- Дорошко, О. (2012). Современные подходы к определению понятия «экологическая культура». Современные исследования социальных проблем. [online]. URL: www.sisp.nkras.ru. [Дата останнього звернення 09.11.2020].
- Д. С. Лихачёв об экологии природы и экологии культуры (2017). Круглый стол. [online]. URL: libnvkz.ru > news > 28.11.2017-3.

Енциклопедія Сучасної України (2009). [online] URL: esu.com.ua > search_articles. [Дата останнього звернення 09.11.2020].

Концепція екологічної освіти України. (2002) *Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України*. 7. с. 3–23.

Крисаченко, В. (1996). Екологічна культура: теорія і практика. Київ: Заповіт. 352 с.

Курняк, Л. (2015). Екологічна культура: поняття та формування. *Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій «Україна»*. 10. с. 48-51.

Лещинская, В. (2014). Экологическая культура: несколько шагов к пониманию понятия: Лига культуры. 4. с. 168-171.

Лисаковский, И. (2002). Художественная культура: Термины. Понятия. Значения: словарь-справочник. Москва: РАГС. 240 с.

Лихачов, Д. (1984). Экология культуры. [online]. URL: philologist.livejournal.com.

Львовичкіна, А. (2013). Підходи до визначення поняття «екологічна культура». *Актуальні проблеми психології: Збірник наукових праць Інституту психології імені Г.С. Костюка НАПН України*. 34. с. 102-111.

Мухамедишина, Л. (2012). О сущности содержания понятия «экологическая культура». *Начальная школа: плюс До и После*. 1. с. 83-87.

Пустовіт Г. П. (2002). Екологічне виховання учнів початкових класів у позашкільних навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Київ: АПН України. 356 с.

Устюгова, Е. (2013). Экология культуры: грани проблемы. *Вестник СПбГУ*. 17/3. с.64-69.

Holden, J. (2015). The Ecology of Culture. A Report commissioned by the Arts and Humanities Research Council's Cultural Value Project Published by Arts and Humanities Research Council. Swindon, Wiltshire. 43 p. [online]. URL: www.ahrc.ac.uk. [Дата останнього звернення 09.12.2020].

Steward, J. H. (1955). Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution: University of Illinois Press. [online]. URL : sites.google.com.E-PDF. [Дата останнього звернення 09.12.2020].

REFERENCES

Genisaretskiy, O. (1991). Ekologiya kulturyi. Teoreticheskie i proektnyie problemyi. Moskva. 153 s. (in Russian)

Doroshko, O. (2012). Sovremennyye podhodyi k opredeleniyu ponyatiya «ekologicheskaya kultura». Sovremennyye issledovaniya sotsialnyih problem. [online]. URL: www.sisp.nkras.ru. [Data ostannogo zvernennya 09.11.2020]. (in Russian)

D. S. LihachYov ob ekologii prirodyi i ekologii kulturyi (2017). Kruglyiy stol. [online]. URL: libnvkz.ru > news > 28.11.2017-3. (in Russian)

Ekolohyia kultury. [online]. URL: philologist.livejournal.com. (in Ukrainian)

Entsyklopediia Suchasnoi Ukrainy (2009). [online] URL: esu.com.ua > search_articles. [Data ostannoho zvernennia 09.11.2020]. (in Ukrainian)

- Holden, J. (2015). The Ecology of Culture. A Report commissioned by the Arts and Humanities Research Council's Cultural Value Project Published by Arts and Humanities Research Council.
- Pustovit H. P. (2002). Ekolohichne vykhovannia uchniv pochatkovykh klasiv u pozashkilnykh navchalnykh zakladakh: navch.-metod. posib. Kyiv: APN Ukrainy. 356 s. (in Ukrainian)
- Swindon, Wiltshire. 43 p. [online]. URL: www.ahrc.ac.uk. [Дата останнього звернення 09.12.2020].
- Khmelnyskoho instytutu sotsialnykh tekhnolohii «Ukraina». 10. s. 48-51. (in Ukrainian)
- Kontseptsiia (2002). ekolohichnoi osvity Ukrainy. Informatsiinyi zbirnyk Ministerstva osvity i nauky Ukrainy. 7. s. 3–23. (in Ukrainian)
- Krysachenko, V. (1996). Ekolohichna kultura: teoriia i praktyka. Kyiv: Zapovit. 352 s. (in Ukrainian)
- Kurniak, L. (2015). Ekolohichna kultura: poniattia ta formuvannia. Zbirnyk naukovykh prats
- Leschinskaya, V. (2014). Ekologicheskaya kultura: neskolko shagov k ponimaniyu ponyatiya: Liga kulturyi. 4. s. 168-171. (in Russian)
- Lihachov D. (1984). Ekologiya kulturyi. [online]. URL: philologist.livejournal.com. (in Russian)
- Lisakovskiy, I. (2002). Hudozhestvennaya kultura: Terminy. Ponyatiya. Znacheniya: slovar-spravochnik. Moskva: RAGS. 240 s. (in Russian)
- Lovochkina, A. (2013). Pidkhody do vyznachennia poniattia «ekolohichna kultura». Aktualni problemy psikhologhii: Zbirnyk naukovykh prats Instytutu psikhologhii imeni H.S. Kostiuka NAPN Ukrainy. 34. s. 102-111. (in Ukrainian)
- Muhamedishina, L. (2012). O suschnosti sodержaniya ponyatiya «ekologicheskaya kultura».
- Nachalnaya shkola: plyus Do i Posle. 1. s. 83-87. (in Russian)
- Steward, J. H. (1955). Theory of Culture Change: The Methodology of Multilinear Evolution: University of Illinois Press. [online]. URL : [sites.google.com.E-PDF](https://sites.google.com/E-PDF). [Дата останнього звернення 09.12.2020].
- Ustyugova, E. (2013). Ekologiya kulturyi: grani problemyi. Vestnik SPbGU. 17/3. s. 64-69. (in Russian)
- Vasiukova, H., Hrosheva, O. (2009). Ekolohiia: pidruchnyk. Kyiv: Kondor. 524 s. (in Ukrainian)

Savchuk Boris

PhD hab. (History), Professor,
Professor of the Department of Pedagogy named after Bogdan Stuparik
of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine,
ORCID: 0000-0003-2256-0845
boris_savchuk@ukr.net

Shevchuk Khrymtyna

student of the second (master's) level of education
of the Department of Pedagogy named after Bogdan Stuparik
of Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine
ORCID : 0000-0002-0034-5143
roshniv.ch@gmail.com

THE CONCEPT OF "ECOLOGICAL CULTURE", "ECOLOGY OF CULTURE", "CULTURAL ECOLOGY" THROUGH THE PRISM OF POSTRADIAN TERMINOLOGICAL DISCOURSE

Abstract. The article presents the results of the synthesized analysis of the genesis and essence of the concepts "ecological culture", "ecology of culture", "cultural ecology". Through the prism of post-Soviet scientific discourse, the definitions of their definitive contours and content are considered. Approaches to the interpretation of these terms and their use in scientific research are proposed.

It is shown that the position has been established in Soviet and modern Russian science, according to which the introduction of the concepts of "ecological culture", "ecology of culture" into scientific circulation is associated with the name of the famous philologist and culturologist D. Likhachev. The position of modern Ukrainian scientists is presented, according to which the origin of the term "ecological culture" is connected with the works of the representatives of the American school of cultural ecology, which existed in the 1920s. The author's position is proved, according to which the term "cultural ecology" was introduced into scientific circulation in 1955 by the American anthropologist J. Steward (Julian Steward). A comparison of views and interpretations of these concepts in the works of D. Likhachev and J. Steward is made.

Based on the analysis of an array of thematic representative studies, common and different approaches to the use and interpretation of the terms "ecological culture", "ecology of culture", "cultural ecology" in different fields of knowledge, in subject-thematic scientific and pedagogical research, in modern Ukrainian and Russian science and English-speaking scientific space, are shown.

It is shown that the priority educational vector caused the most objective study of the phenomenon of ecological culture in the field of pedagogy, the architecture of its reception in the pedagogical science of Ukraine is reconstructed.

Key words: methodology of pedagogical science, scientific and pedagogical discourse, conceptual and categorical apparatus, ecological culture, ecology of culture, cultural ecology .